

Magyar Örökség díjas Kiss Árpád LAUDÁCIÓJA

Kiss Árpád a világhírű genetikus és növénynemesítő, a mezőgazdasági, tudományok doktora volt. A világon elsőként hozta létre a termesztésre alkalmas búza-rozs állandósult nemzetség-hibridet, a tritikálét, és ennek államilag minősített növényfajtaikat. Joggal nevezik Őt az egész világon a tritikálé atyjának. 1916. január 4-én született Budapesten és 2001. április 5-én hunyt el Kecskeméten. (A képen Kiss Á. és Sutka J. a tenyészkertben)

Kiss Árpád diplomájának megszerzése után kertészetekben kezdte el munkáját, de 1941-ben már a kiváló mosonmagyaróvári Növénynemesítő Intézetben dolgozott, mint a kísérletezésért felelős gazdatiszt. 1950-ben került Martonvásárra az Akadémia új intézetébe, ahol borsó nemesítésével és később róla ismertté vált búza-rozs hibridek kutatásával kezdte el nagy ívű kutatói pályáját.

Az 56-os forradalom eszméi magával ragadták, és a martonvásári eseményeknek egyik főszereplőjévé vált. Ez kutatói és emberi életére alapvetően kihatott, de személyiségét nem törte meg, inkább megedzette. Az eseményekről így írt a mai is itt lévő szemtanú Friedrich Márta, a martonvásári Kutató Intézet alapító igazgatójának Dr. Friedrich Bélának a lánya: „Kiss Árpádot 1951-től, Martonvásárra költözködésüktől ismertem. 1957 márciusában egy szombat este, házkutatás után édesapámat, Kiss Árpádot és Kükedy Endrét a helyi rendőrségre vitték. Itt azt követelték Árpádtól, hogy verje meg gumibottal édesapámat, a különböző helyekről odahurcolt emberek nagy jajgatása és kiabálása közepett. Kiss Árpád ezt megtagadta és közölte velük, hogy édesapám idős ember, nem érdemli meg, amit neki szánnak. Mondta, helyette a verést inkább neki adják, ... irgalmatlan, amit műveltek velük. Papát és Árpádot is alaposan összeverték. Apám hetekig ágyban feküdt, közben állandóan zaklatták. A végén szörnyű, ahogy mindkettőjüket kirakták az Intézetből. Friedrich Béla igazgatót nyugdíjazták, Kiss Árpádot pedig száműzték Kecskemétre, ekkor még alig múlt negyven éves.”

Kiss Árpádot egész élete során a sejtgenetika, a genomok többszörözése és a növénynemesítésben rejlő lehetőségek érdekelték. Állandósult búza-rozs hibridjei, az amfiploidokban rejlő nemesítési lehetőségekre mutattak rá. A gabonafélék között ezt a területet a világon elsőként kutatta. Eredményeit nemzetközi szinten mindenki elismeri. Az oktoploid tritikálék nemesítése (a közönséges búza és a rozs hibridje) - helyett a szekunder hexaploid tritikálék előállítását javasolta. Ezek a viszonylag gyenge minőségű talajokon már akkor is versenyképesek voltak a rozssal. Nevéhez fűződik a törpe, a féltörpe és az alacsony-szárú tritikálék előállítása. Ezek az új formák világszerte nagy lendületet adtak a tritikále nemesítésének. A kutató társadalom tudja és elismeri Kiss Árpád érdemét, ugyanis elsőként vezette be a teljesen új, mesterségesen előállított nemzetség-hibrid termesztését a világ mezőgazdaságába. Tritikále fajtái közül a No.57, a No. 64 előzetesen elismert, a KT.84. államilag elismert fajta lett, amíg a nevezetes Bókoló triticales az Német Szövetségi Köztársaságban kapott licencet. Ő állította elő a világ első tritikálé fajtaikat.

Kiss Árpád 1957-től nyugdíjazásáig a kecskeméti - mai nevén - Zöldségtermesztési Kutatóintézetben dolgozott. Kedvenc növényével a trikaléval kevesebbet foglalkozhatott, de a görögdinnye újszerű nemesítése is nevéhez kötődik. A Kecskeméti Vöröshúsú, a Kecskeméti Heterózis és a Kecskeméti Triploid, magnélküli fajták is nemzetközi hírék lettek.

Sajnos, 1969-70-ben a szocialista országok gazdaságpolitikai testülete (KGST) úgy döntött, hogy a tritikálé nemesítését hazánk hagyja abba, és azt Lengyelország folytassa tovább. Ezért Kiss Árpád kutatási anyagát át kellett adnia lengyel nemesítőknek. A zseniális kutató Kiss Árpádnak Kecskeméten át kellett élni a növényétől való teljes megfosztást. A lengyelek azután anyagából és saját keresztezéseiből számos új fajtát állítottak elő. Ezek a nyolcvanas évektől a mai napig uralják Európa és részben a világ tritikálé vetőmagpiacát.

Nemesítői munkája mellett részt vett tudományos bizottságok munkájában, az oktatásban és tudományos folyóiratok szerkesztésében. TRITICALE c. könyvét a Mezőgazdasági Könyvkiadó 1970-ben nívódíjban részesítette. Tudását mindig kész volt megosztani a tőle tanulni vágyókkal. Nemesítő kertjét minden évben sok külföldi érdeklődő látogatta meg és elvitték a magyar növénynemesítés jó hírét a világba. Én magam is szeretettel emlékezem vissza, amikor fiatal kutatóként hallhattam előadását, beszélgettem vele, néhány alkalommal. Ma már nevét emléktábla és utcanév is őrzi szeretett városában, Kecskeméten.

A Biblia 121. Zsoltár 8. versével ajánljuk Őt a Magyar Örökség Aranykönyv lapjaira:
„Megőrzi az Úr a te ki- és bemeneteledet mostantól fogva mindörökké!”

MNE Tagjainak ajánlásával:
Pauk János

2024. szeptember